folklor/edebiyat, cilt:17, sayı:65, 2011/1

GİYİM KUŞAMLA İLGİLİ TESPİTLER: ATATÜRK'ÜN GİYSİ TERCİHLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME DENEMESİ

Kadriye Türkan*

Dış görünüme göre karar vermeyenler, olsa olsa sığ insanlardır.
Dünyanın gerçek gizemi, görünmeyende değil, görünür olandadır.
Oscar WİLDE

M. Kemal Atatürk'ün giyim tarzı ve giysi tercihlerinin konu edileceği bu yazıda giyim-iletişim bağlantısı, giysinin göstergesel boyutu, renkler ve onların insanlarda yarattığı psikolojik etkiler üzerinde durularak; Atatürk'ün 'Şapka Kanunu'yla önemini ortaya koyduğu giyim kuşamla ilgili uygulamalarına kısaca değinilecek, Ata'nın giyim tarzı konusunda anılar, modacıların görüş ve yorumları, fotoğraflar olmak üzere elde edilen malzeme değerlendirilecektir.

Doğadaki bütün canlılar, en başta da insanlar, varlıklarının devamı için iletişimde bulunmak zorundadırlar. İletişim deyince ilk akla gelen, insanlar arasında sözel bir süreç olarak gerçekleşen konuşmadır. Ancak iletişim J. Fiske'nin de dediği gibi sadece sözel bir süreçten ibaret değildir: "İletişim yüz yüze konuşmadır, televizyondur, enformasyon

*Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

yaymadır, saç biçimimizdir, edebi eleştiridir" (1996: 15). Ü. Oskay, Fiske'nin görüşüne şu cümlelerle katılır:

"İnsan ile insanın karşılaştığı, ilişki kurduğu her yerde, her durumda, her mekânda ayrı bir dil biçimi içinde kodlanmış iletişim süreci yaşanır. Hiç sözel bir süreç olmaksızın, durakta otobüs bekleyen insanlardan iyi giyimli olanlara, daha sıradan giyimli olanların çoğunlukla otobüse binerken yol verdiklerini, öncelik tanıdıklarını, ayaklarına basmamak için daha özen gösterdiklerini hissetmişsinizdir. Bu davranış düzenlemelerinde kimlerin kimlere öncelik göstermesi gerektiğini kültürümüz öğretmiştir. Karşılaşma ortamlarından kimin kim olduğunu söyleyen, insanlar arasındaki sözel iletişim değil, giyim-kuşam nesnelerinin görünümlerinin oluşturduğu dilsel kodlamadır" (2001: 3)

J. Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş* adlı kitabında, giyimin iletişimsel boyutuyla ilgili son derece önemli saptamalarda bulunmaya devam eder:

"Giyinmenin her türü bir paradigma oluşturur -kravatlar, gömlekler, ceketler, pantolonlar, çoraplar. Sabahleyin giyinme bir ileti kodlamadır. Her bir paradigmadan bir birim seçeriz ve bir ifade oluşturmak için bunları birleştiririz. Bu ifade sunumsal, belirtisel bir kod kullanır ve elbiseleri giyenler olarak bizim karşılaşacağımız toplumsal durumlardaki konumumuz ya da rolümüz hakkında bir anlam aktarır. Karşılaştırmalı olarak çok az giysinin tanımlanmış bir anlamı vardır; yani kullanıcılar arasında bu konuya ilişkin çok az ifade edilmiş anlaşma vardır" (1996: 107).

Görsel bir kod olan giysi, M. Argyle'nin on başlıkta topladığı sunumsal kodlar içerisinde "görünüşün *saç, cilt, makyaj*" (Fiske 1996: 96) olmak üzere kontrol altında tutulabilenler bölümünde yer alır. Bununla birlikte kıyafet kodu, dilbilimcilere göre "anlambilim bakımından yetersiz" kalır: "Belki de en iyisi, oluşum aşamasında ya da yarım bir kod olarak görmektir onu. Ama yine de bir kültüre özgü alışılmış görsel ve somut simgelere dayanmak zorundadır ve bunu öyle üstü örtülü, öyle belirsiz, öyle tamamlanmamış bir şekilde yapar ki, kodun kilit terimleriyle (kumaş, doku, desen, hacim, siluet, ortam) yaratılan bileşimler ve permütasyonlar sonsuz bir değişim ya da 'ilerleme' hali içinde olur" (Davis 1997: 17).

Görsel bir kodlama olarak toplumsal iletişimde böylesine önemli rol üstlenen giysilerle ilgili pek çok çalışma bulunmakla birlikte; giysilerin akla gelebilecek bütün açılardan sorgulanarak, anlamlandırılması üzerinde yeterince durulmamaktadır. Peki, iletişimin önemli bir bölümünde etkin rol oynayan giysi ya da giyim nedir?

Giyim ya da giysi, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*'te; "giymek işi. Giyme biçimi. Giyilen şeylerin tümü, giysi, giyecek" (1988: 553). *Derleme Sözlüğü*'nde "elbise, çamaşır vb. giyilecek şey" (1993: 2017) şeklinde yer alırken; W. Enninger giysiyi "insan vücuduna giyilen parçaların bütününden oluşan takım" (1998: 92) olarak tanımlar.

Giysi, yiyecek ve barınakla birlikte insanın varlığını sürdürebilmesinin üç temel

öğesinden birini temsil eder (Korkmaz 1994: 54). Başlangıçta vücut ısısını düzenlemek ve onu çevresel etkenlerden korumak için, sonrasında ise tabunun gereği olarak kullanılan giysiler; zaman içerisinde insanoğlunun yaşamında büyük yer tutan, zengin içeriği ile önemli kültürel bir olgu haline dönüşmüştür: "Giyim kuşam, ekolojik koşulların, toplumsal ve kişisel değer yargılarının, törelerin, kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öğe aynı zamanda da kültürün hızlı bir taşıyıcısıdır. Bütün toplumlarda giysi ile ilgili değer yargılarının; inançların, törelerin, üretilen obje, renk ve biçimlerin oluşturduğu karmaşık bir yapı vardır. Bu kompleks yapı, toplumların giysi kültürünü oluşturur" (Erden 1998: 6).

Giysilerin kullanım şekillerinde iklim ve çevre şartları, yaş, ortam ve mekânlarla birlikte bireysel tercihlerin, sosyo kültürel normların etkisi de göz ardı edilemez. Bu da giysileri, taşıdıkları bütün anlamlarla birlikte değerlendirme gereğini ortaya çıkarır. W. Enninger, "giysi, bir gösterge (işaretleme) sistemi olarak kabul edilirse, sadece bireyin ya da genel olarak insanların değil, aynı zamanda da sosyal bir birimin gösterge sistemi olarak değerlendirilmelidir" (1998: 93) der.

Giysilerin ilk ve en önemli işlevi, vücut ısısını düzenlemek ve çevresel etkilerden mümkün olduğunca korunmaktır. Bununla birlikte giysi tercihlerinde sosyal beklentiler de (bir ziyafette erkeklerin smokin, kadınların uzun etekli gece elbiseleri giymesi gibi) etkin rol oynar ve bazen giysinin koruyucu işlevi; iletişimsel işlevinin arkasında, ikinci planda kalır*.

Giysi gerek tasarımı ve gerekse kullanımı, taşıdığı her iki işlev açısından da gösterge özelliğine sahiptir. Kişinin belli hava şartlarında panço, manto veya anorak giymesi soğuğu hissettiğini gösterir ve çevreye karşı biyolojik bir cevap içerir. Bu türden neden-sonuç ilişkisine dayalı bir yorum, dolayısıyla kültürel bilgi gerektirmez. Oysa kırmızı renkli Rus kalpağı, yabancı biri için çok şey ifade etmese de; bir Rus için bu kalpağı giyen kişinin doktor olduğuna işaret eder**.

Giysi, dil ve diğer göstergeler (yemek, dans) gibi, içinde bulunduğu sosyal grubun üyelerince paylaşılarak, öğrenilen kazanılmış bilginin önemli bir bölümünü teşkil eder. Giysinin bir gösterge sistemi olarak, diğer sözlü gösterge sistemleriyle benzeştiği bir başka nokta da çeşitlemelerden oluşmasıdır. Bu giysi alanında kültürel (Bedevîlerin giysilerine mukabil, Batı Avrupa giyimi), bölgesel (İskoçların giyimine karşılık, Bavarian halk kıyafeti), sosyal (Bohane çingene giyimine karşılık, burjuva giyimi), cinsiyet (erkek giyimine karşılık, kadın giyimi), işlevsel (tören giyimine karşılık, iç giyim) ve bireysel (bireyin sosyal olarak onaylanan ya da onaylanmayan giyim konusundaki tercihleri, özel seçimi) çeşitlemeler şeklinde kendini gösterir***.

Giyim sinyalleri, görsel olarak aktarılan bu nedenle de insanların birbirini gördüğü andan itibaren devreye giren uyaranlardır. Bu sinyaller, ses gibi hemen etkinliklerini yitirmedikleri için, yeni sinyallerin üretilmesine de zemin hazırlarlar. Bu nedenle

*Werner Enninger, "Giyim" (Çev: Nebi Özdemir), *Millî Folklor* , S. 39 (1998), s. 92.
**Werner Enninger, a. g. m. s. 93.
***Werner Enninger, a. g. m. s. 93.

giyim, etkileşim süresince sabit duran mesajları kodlamaya uygundur. Mesela; birini selamlamak için şapka çıkarmak gibi*.

Giyim eşyalarının kullanılan malzeme ile birlikte; biçimleri, renkleri ve ölçü kombinasyonları da tesadüfî değildir, değişik anlamlar içerir. Bir bakıma bu yolla insanlar, katıldıkları sosyal olay türlerini belirtebilirler. (Örneğin; gri ya da siyah renkli ipek kumaştan şeritli silindir şapka, sadece düğün veya cenaze törenlerinde giyilir). Yine bunların biçimleri yani vücudu bölümleme şekli bakımından kültürler arasında farklar oluşmuştur. Mesela; kaftan ve toga ile bazı kültürlerde göğüs, karın, bacaklar gibi birden çok bölgenin tek bir parça ile kapatılması; botlar, sandaletler ya da terliklerin birbirine alternatif olarak kullanılması. Giyim eşyalarının birleşme şartları da sınırlıdır. Örneğin; bir amiral şapkasının bermuda şort, kovboy çizmesi ya da smokinle kombine edilmesi düşünülemez**.

Toplumun koyduğu normlar da kişileri giysi seçiminde yönlendirir. Yaşın, cinsiyetin, evli ya da bekâr oluşun, mesleğin, aşiret gibi faktörlerin giyim konusunda yönlendirme gücü tartışılmaz. Giyim yoluyla belli bir grubun üyesi oluş net olarak vurgulanır, yani bu yolla aidiyet duygusu ifade bulur. Spor kulüpleri, market çalışanları, çetelerin kullandığı bir örnek giysiler buna iyi birer örnektir***.

Giysi, daha da önemlisi giyen kişinin sosyal kimliği, karakter özellikleri hakkında bilgi verir. Karşıdaki ile kuracağımız ilişkinin ve davranış şeklimizin belirlenmesinde etkin rol oynar****. D. Crane bunu "geçmiş yüzyıllarda, kamusal alanda kimliği ifade eden başlıca araç giyim olmuştur. Avrupa'da ve ABD'de kimliğin meslek, bölgesellik, din ve toplumsal sınıf gibi birçok farklı boyutu, dönemin koşullarına uygun bir biçimde giyimle ifade edilmiştir" (2003: 12) şeklinde teyit ederken; F. Davis, "seçtiğimiz giysilerle bir şeyler ifade ettiğimiz düşüncesinde bir hakikat vardır tabii; ama buna çok fazla bel bağlayarak her seçimde kodlanmış bir dizi kural arayıp durmayalım." der ve "Bir kıyafet geçen yıl bir şey 'söylemiş' iken, aynısı bu yıl tümüyle başka bir şey, önümüzdeki yıl da yine bambaşka bir şey söyleyecektir" (1997: 18) yargısında bulunur.

Unutulmaması gereken bir başka gerçek de giysi kodunun, yanlış izlenimler bırakmak ve etki yaratmak için de kullanılabileceğidir.

Cinsiyet de bu anlamda son derece belirleyici olup, kadın ve erkeğin moda anlayış ve tercihleri birbirinden oldukça farklıdır. R. Barthes'in bu konudaki saptaması kadın giyiminin, neredeyse bütün erkek giyimini içine aldığı farkın (giysinin iliklenme yanı gibi) sadece ayrıntıda kaldığı merkezindedir (1999: 103). Modayı takip eden erkek sayısı da kadınlara oranla daha azdır. Erkeklerin giysi seçimlerinde daha çok rahatlık ve

*Werner Enninger, a. g. m. s. 93.
**Werner Enninger, a. g. m. s. 94.
***Werner Enninger, a. g. m. s. 95.
****Werner Enninger, a. g. m. s. 95.

kullanışlılık ön plandadır. "Yakın zamanlarda yapılan psikolojik incelemeler kadınların modanın zeminini oluşturan ve sürekli çeşitlenen kodları erkeklere oranla daha iyi deşifre ettiğini göstermiştir" (Crane 2003: 259).

Bütün bunlara ek olarak; en az kıyafetler kadar önemli bir konu olan renkler ve insan psikolojisi üzerindeki etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Giysilerle yaratılan iletişimde renkler de en az giysinin kendisi kadar önemlidir. Çünkü psikolojik açıdan insanların içinde bulundukları ruh halini seçtikleri renkler ortaya koyar. Her rengin, insan psikolojisi üzerinde bıraktığı etki farklıdır.

Beyaz; saflığı duruluğu, doğruluk ve dürüstlüğü çağrıştıran bir renk olarak, bütün renklerin birleştiricisidir. *Kahverengi*; teklifsiz ve rahat bir renk şeklinde değerlendirilse de, toprağın da rengi olduğu için bu rengi, giyen insan diğer insanlar arasında kaybolur. *Kırmızı*; gücü, girişkenliği, önderliği, saltanat ve iktidarı temsil eder. Renkler içerisinde en dinamik olanıdır. Kırmızı aynı zamanda sevgi ve nefretin rengidir. *Mavi*; soğuk bir renk olarak algılanmakla birlikte, huzuru, rahatlığı, girişkenliği, mutluluğu ve derin duyguları ifade eder. Yaratıcığı doğru düşünceyi ve karar vermeyi de simgeler. Ayrıca her rengin bir kişiliğe delalet ettiği düşünülürse bu bağlamda mavi, diğerlerini derleyip toplayan birleştiren dengeyi sağlayan bir konumdadır. *Sarı*; güneşi temsil ettiği için içinde coşku, hareket ve iyimserliği barındırır. Aynı zamanda çok yönlü kişiliğin de göstergesidir. Sarının zihni açan, dikkati artırıcı sinir sistemi üzerinde olumlu etkileri vardır. *Siyah*; bir yandan gücü, tutkuyu, hırsı ifade ederken, yas ve matem rengi olarak kullanılması hasebiyle karamsarlık, çaresizlik, üzüntü gibi olumsuz duyguların yansıtıcısıdır. Matem dışında günlük hayatta siyah renk, resmiyet ve ağırbaşlılıkla eş anlamlıdır. *Yeşil*; tabiatı en çok çağrıştıran renktir. İçinde huzuru, iyimserliği, özgüven ve üstünlüğü barındırır. Yaratıcılığı körükleyici ve sakinleştirici özelliği de vardır. *Turuncu*; çabuk dikkat çeker. İyimserliği, coşkuyu, cesur ve maceracı kişiliği temsil eder. *Gri*; gözün en rahat ayırdığı ve algıladığı renklerdendir. Aynı zamanda diplomatik ve ağır bir renk olarak; ciddiyeti, durağanlığı, hüznü ve sıkıntıyı simgeler. *Bronz;* genelde negatif bir etki yaratır. Tepki almak istediğimiz takdirde işe yarar. *Mor;* nevrotik duyguları açığa çıkardığı, insanları bilinçaltında derinden etkilediği ve korkuttuğu tespit edilen bir renktir. *Pembe;* rahatlık hissi yaratan renklerden biridir (Eray 2000: 63-72; İzgören 2004: 144-154).

Bu çerçevede giysilerin ve onların tamamlayıcısı olan renklerin göstergesel ve iletişimsel boyutunu iyi kavrayarak; her alanda olduğu gibi giyim kuşamlarıyla da ait oldukları topluma örnek olan şahsiyetler, ünlü devlet adamları vardır. İsimleri geçtiğinde bütün meziyetleri yanında mutlaka şıklıklarından, ne kadar iyi giyindiklerinden bahsetmemek haksızlık olur. Hatta ulu önder Atatürk, bu konuda bir adım daha ileriye giderek, kılık-kıyafet konusunda yaptığı önemli düzenlemelerle, milletini çağdaşlaşma yolunda, bu alanda da başarıyla yönlendirmiş, kendisi de hayatı boyunca giyim tarzıyla mükemmel bir model olmuştur. Çünkü "giyim tercihleri insanların kendi yaşamlarını

kavrama yollarından biri olduğundan, erkeklerin giysi seçimleri ve toplumsal konumlarını nasıl yorumladıklarını gösterir" (Crane 2003: 260).

M. Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in ilanının ardından, genç Cumhuriyet'i sağlam temeller üzerinde yükseltmek adına bir dizi inkılâp için kolları sıvamıştır ki; bunlardan biri de lâikliğin tamamlayıcısı olarak 25 Ağustos 1925'te Kastamonu'dan başlattığı 'Şapka İnkılâbı' olarak da adlandırılan 'Şapka Kanunu'dur. Aslında arka planına bakıldığında şapka sadece bir sembol, bir başlangıç noktasıdır. Zira 'Şapka Kanunu'yla amaç yurdumuzda sürüp giden kıyafet karmaşasına son vermektir. Bu düzenleme öncesinde halkımız; 'fesli, külahlı, abalı, şalvarlı, poturlu, zıvgalı, çarşaflı, sarıklı ve peçeli' kıyafetler içindedir. Bu da kötü bir görünüm oluşturmakta, lâikliği zedeler anlamlar yaratmaktadır. 1925 yılının Ağustos'unda Atatürk, *Söylev ve Demeçler*'de kıyafet konusunda şöyle der: "Deyimimi bağışlayınız, altı kaval üstü şişhane diye ifade olunabilecek bir kıyafet ne millidir ve ne de beynelmileldir. O halde kıyafetsiz bir millet olur mu? Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp onu yeniden canlandırmaya yer yoktur. Uygar bütün ulusların kabul ettiği kıyafet bizim için mükemmel, milletimiz için en uygun bir kıyafettir. Yunan serpuşu olan 'fes'i giymek caiz olur da, şapkayı giymek neden olmaz" (1989: 210-211).

Dikkate değer bir başka nokta ise**,** Atatürk, 1925'te kılık-kıyafet* ile ilgili düzenlemeleri başlatmak için 'toplumsal statü sembolü şapka'yı ve Kastamonu'yu** seçmiş olmasıdır. Statü sembolü olarak selamlamada önemli işlevi olan şapka bilinçli bir tercih olup, Ata'nın Kastamonu'da halkın karşısına çıktığı 'fötr şapka' da tesadüfî bir seçim değildir. Çünkü geniş kenarlı fötr şapkalar, XIX. yüzyıldan beri tarımla ve hayvancılıkla uğraşan çiftçiler arasında son derece popülerdir (Crane 2003: 119). Bu da halkın şapkayı kabulünü kolaylaştıran önemli faktörlerdendir. Sonuç beklendiği gibi olmuş; Kastamonulu, 'Şapka Kanunu'nun uygulamaya geçirildiği yer olarak tarihe geçmenin gururunu, bir gecede Atatürk'ün giydiği şapkanın benzerlerini diktirerek, onu şapkayla selamlamak suretiyle göstermiştir. Bu dönemde kıyafetle ilgili düzenlemelerin, kanun ve kararnamelerin içeriğine bakıldığında uygulamaların sadece erkekleri kapsadığı görülmektedir. Düzenlemeler, her ne kadar sadece erkekleri hedef alıyor izlenimi yaratsa da; aslında Atatürk'ün büyük değer verdiği, Cumhuriyet'in yeni yüzü, çağdaşlığın simgesi kadına, çağdaş bir giyim tarzı için çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ideali, Türk kadınının evinden çıkarak, yaşamda aktif ve üretici bir birey olarak var olması ve erkeklerle eşit haklardan yararlanmasını sağlamaktır. Bu nedenle, Türk kadınının batılı kıyafetleri benimsemesi adına baskı yapılmamış, zorlayıcı davranılmamıştır. Atatürk işe

*Şener Aksu, "Atatürk Devrimi Sürecinde Kıyafet Devriminin Yeri", *Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu Bildirileri*, İzmit 1999, s. 119-128.

**Mehmet Serhat Yılmaz, "Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılâbı", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:13, No:1 (2005), s.223-232.

yakın çevresindeki kadınlarla başlamış, giyim-kuşam konusunda öncü olmaları için eşi Latife Hanım ile manevî kızları Afet İnan ve Sabiha Gökçen'i teşvik etmiş; ayrıca Ata'nın yakın arkadaşlarının eşleri, yönetici ve memurların eşleri de batılı giyim tarzlarıyla, Türk kadınına ayna tutmuşlardır. Deniz Kandiyoti dönemi, şöyle yorumlar:

"Cumhuriyet'in giyim kuralları konusunda çoğu kez gözden kaçan bir gerçek, (İran'da Rıza Şah'ın yaptığının tersine) Atatürk'ün çarşafı fiilen yasaklamadığı, buna karşılık erkeklerin başlık türlerinde epeyce katı davrandığıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda tebaanın giymesine izin verilen elbiselerden, hatta bunların renklerinden rütbe, köken ve etnik kimlik açıkça anlaşılabilirdi. Batının şapkası ve kravatı ise sadece bir moda unsuru olarak kalmadı; bu farklılıkları eritip ortadan kaldıran bir nitelik kazandı ve aynı zamanda devlete sadakati gösteren bir lâiklik üniforması haline geldi. Cumhuriyet'in yeni kadroları, memurları ve serbest meslek sahipleri bunları rejime bağlılıklarının işaretleri olarak giymekteydi; devlete boyun eğmeme ise tam tersine aykırı bıyık ve sakal ya da uygun olmayan başlıkla gösterilebilirdi. Dahası elit tabakadaki bu yeni tek örneklik, kentlilerle köylüler arasındaki gözle görülür farklılıkları daha da artırmaktaydı. Cumhuriyet'in modern erkeği devlet törenlerinde yanı başında yüzü açık karısıyla yer alırken, köylü kardeşi resimlerde ve çokça da karikatürlerde geleneksel kıyafetleri içinde ve onu kırk adım geriden izleyen çarşaflı karısıyla (tercihen eşeğe binmiş, yürüyen karısının önünde) gösteriliyordu" (1998: 109).

Ayrıca Ata'nın manevi çocuklarını, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni devletin modernliğinin simgesi ve kadınlara verdiği önemin bir belirtisi olarak, bilhassa kızlardan seçmesi de son derece anlamlıdır.

Atatürk'ün, giyim-kuşamla ilgili düzenlemelerle ulaşmak istediği asıl hedef dünyadaki Türk imgesini değiştirmektir. Bunun için gönderge olarak giysiyi kullanır. Türkleri temsil eden ideal Türk-Atatürk; gönderge-giysi; imge-çağdaş, çalışkan, zeki vb. Öncelikle Atatürk, işe Türkçenin dilsel dünyasındaki Türk imgesini değiştirerek başlar. Çünkü imgelerin varlığı, başka insanların dünyasında dilsel olarak var olmaları ile mümkündür. Ayrıca imgenin göndergeyi, göndergenin de imgeyi değiştirme gücünü ustaca kullanarak; somutla yani giysi yoluyla ve bunu giyim tarzı ile kendi üzerinden göstererek soyutu, dünyadaki Türk imgesini 'çağdaş, güçlü, zeki, dürüst, çalışkan, vb.' olarak değiştirmek için yola çıkar. İmge ile gönderge arasında değerlik transferi ile Ata, şapkayı göstererek (buna şapka derler) imge oluşturur. Amacı, ulusal alanda giysi ile Türk milleti için yeni ve olumlu bir imaj yaratmaktır.

Atatürk'ün, Türk milletinin giyim-kuşamıyla ilgili görüşlerine, yapılan düzenlemelere değindikten sonra; Ata'nın giyim tarzı ve kıyafet seçimleri ile ilgili olarak, onu yakından tanıyanların anlattıkları ile başlamak yerinde olacaktır. Öncelikle Teoman Özalp'in, babası Kazım Özalp'tan naklettiği *Atatürk'ten Anılar* adlı kitapta şöyle denmektedir:

"Atatürk askeri okullarda yetişmiş, yabancı eserleri okuma merakına rağmen, okullardan öğrendiği görgü kurallarının üstünde bir eğitim görmemiştir. Daha sonra çok

az yaptığı batı seyahatlerinde ve Sofya'daki Ataşemiliterlik süresinde sosyal görgüsünü mümkün olduğu kadar artırmaya çalışmıştı. Cumhuriyet'in ilanından sonra, Türkiye'nin yabancı ülkelere ve özellikle batıya açılma zamanı geldiğinde, bu eksiğin giderilmesi gerektiğini kesinlikle düşünüyordu. Yabancı misafirlere ve sefirlere karşı sosyal hayatta, görgülü bir batılı intibaını vermeye özen gösterdi. Fransa'dan bir özel adabı muaşeret hocası getirtti. Sosyal konularda, yemek yeme usullerinden, giyinme usullerine, geçerli oyun ve danslara, batı müziği bilgisine kadar çok şeyleri bilgili bir hocadan usulüne göre öğrenmeye çalıştı. Bir çeşit kurs eğitimi şeklinde yapılan bu çalışmalara, devlet adamı arkadaşlarının katılmalarını da bir ölçüde zorunlu tutuyordu. Değişik dansları, briç, poker oynama usullerini bile hocadan öğrenmiştik. "Mademki gelişmek, batılılaşmak istiyoruz, batılı devlet adamlarının sosyal hayatta bilmeleri gereken şeyleri biz de öğrenmeliyiz" derdi. Kendisinin Türkiye'de özel terzileri vardı. Ancak Paris'te tanınmış bir terzide vücut modeli bulunuyor, özellikle merasimlerde giyeceği kıyafetler, orda dikilip getiriliyordu. Giyimine çok meraklıydı. Bulunduğu cemiyet veya yere göre uygun kıyafet giymeye özen gösterirdi. Meclis Başkanlığına seçildiğimde, redingotum yoktu. "Redingotsuz başkan olmaz" diyerek, kendi redingotlarından bir tanesini bana vermişti" (1994: 77- 78).

Atatürk'ün, dünya karşısında Türk milletinin ve genç Cumhuriyet'in yegâne yüzü olarak; bu dönemde görgü kurallarından, dans ve giyim tarzına kadar pek çok konuya ciddiyetle eğilmesinin ne kadar doğru olduğunu P. Guiraud şu cümlelerle teyit eder: "Davranış inceliği ve görgü kuralları, birer göstergedir. Bunlarla birey, nasıl bir topluluktan olduğunu belli eder. Görenekleri bilmesi ve izlemesi, kendisine bir "toplum insanı" ya da "ortam insanı" kimliği kazandırır (1994: 115).

G. Civaoğlu'nun, "Çankaya Penceresi" nden başlıklı yazısında Ata'nın manevî kızı Sabiha Gökçen'den naklettiği anılar, Atatürk'ün giyim tarzıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir: "Atatürk, kravat, kostüm seçimlerinde manevi kızlarının fikirlerini alırmış. Ayakkabılarını İstanbul'da Altın Çizme'ye ısmarlama yaptırtırmış. Kumaş ve kravatları, genellikle dışarıdan hediye gelirmiş. Gömlek ve elbiselerini, İstanbul'daki Rum asıllı terzi Mösyö Pertekiç dikermiş. Elbise, gömlek ve kostümlerinin modellerini, Atatürk kendisi çizermiş" (http://www. milliyet.com.tr /1998/10/29/yazar/civaoğlu.html).

G. Civaoğlu yazısına, Prof. Gündüz Tüfekçi'nin "Atatürk'ün Okuduğu 1800 Kitap, Düştüğü Notlar ve Altını Çizdiği Satırlar" çalışmasından şu satırlarla devam eder:

"Kitabın adı: "GENÇ KALINIZ" Yazarı: Dr. Victor Pauchet. Atatürk, şu satırların altını çizmiş: "Duruşunuza, gidişinize, giyinişinize kadar intizamlı olunuz. Daima, kuvvetli olduğunuzu göstermek için doğru ve dik yürüyünüz. Tuvaletinize, saçlarınıza, yüzünüze, ellerinize dikkat ediniz. Giyinişinize, duruşunuza, çamaşırlarınıza ihtimam gösteriniz." Görülüyor ki, Atatürk'ün daima trandaz oluşu, dik ve vakur yürüyüşü, sadece doğası değildir. Ayrıca, bilinçli bir psikolojik kültürün yansımasıdır. Atatürk, nerede ne giyeceğini ve nasıl davranacağını iyi saptamıştır. Tören kıtasını, hiçbir zaman şortla ya da spor giysileriyle denetlememiştir. Fakat… Çiftliğinde, yatında, deniz kenarında simsiyah kostümlerle dolaşmamıştır. Bakınız, aynı kitaptan çizdiği birkaç satır daha: "Açık renk elbise giyin. Matem elbisesi giyen, bir mahzende yaşıyor demektir." Atatürk'ün beyaz

ve spor giysileri de bir rastlantı değil...” (http://www. milliyet.com.tr /1998/10/29/yazar/civaoğlu.html).

Milliyet gazetesinde yayınlanan “Politikacılar Nasıl Giyiniyor” başlıklı yazıda, ünlü Türk modacıların bazıları, Atatürk’ün giyim tarzını şöyle yorumlamaktadırlar:

“V. Gökçaylı; “Atatürk’ten daha şık giyinen bir lider çıkmadı. Şık giyinen politikacılar dünyada da çok ender. Mitterand yaşına göre iyi giyiniyor. Clinton fena değildi. Cazibesi olduğu için spor giyiniyordu ama yakıştırıyordu. Ama Atatürk’ten daha hoş giyinen bir adam dünyaya ne geldi, ne gelecek” derken; K. Kerimol; “Asker kökenli ama Atatürk olağanüstü giyinirdi. Dünyada giyimiyle şöhret olmuş iki-üç devlet adamından biridir. VIII. Edward gelmişti 1936’da. O şahane giyimiyle bilinen Edward dahi Atatürk’ün yanında soluk bir çiçek gibi kalmıştı.” A. Şerif ise çok bilinen şu anekdotu aktarır: “Atatürk casusların verdiği bilgilere göre giyinirmiş... Atatürk giyimin duayeni. O çok akıllı bir adam. Her şeyi takip ediyor, vakit ayırıyordu. VIII. Edward geldiğinde “Gemide ne giyiyorlar?”diye casuslar koymuş araya, araştırmış. Sonra öğrenip terzisine lacivert blazer ve beyaz pantolon yaptırmış. Büyük tesadüf benim rahmetli kocamın ustası Willi Blum da Atatürk’ün terzisiymiş.” (http://www.hurriyetim.com.tr/astr).

Aşağıda yapılan değerlendirme için, Atatürk’ün Cumhuriyet’in ilanından ölene kadar çekilmiş pek çok fotoğrafı ile Anıtkabir’de teşhir edilen giysileri incelenmiştir. Renk tercihleri hakkında fikir sahibi olabilmek adına, çoğunlukla renkli fotoğraflar kullanılmış ve bazı fotoğrafların fonlarının sonradan değiştirildiği gözlenmiştir. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nün, Atatürk’ün giysilerini büyük bir titizlikle inceleyip hazırladığı koleksiyon ile modacı Faruk Saraç’ın Atatürk’ün kullandığı kıyafetlerden oluşan ve büyük ilgi gören ‘Sarı Zeybek’ adını verdiği koleksiyon, konu hakkındaki önemli materyallerdir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, Cumhuriyet’in ilanından sonra Ata’nın çoğunlukla sivil kıyafetleri tercih etmesi, askerî tatbikatlar dışında üniforma giymemesidir. Onun yaptığı her şey gibi bu da tesadüfî değil, bilinçli bir seçim olup; uygulanmaya başlanan yönetim şeklinin, yani Cumhuriyet ve demokrasinin ruhuna uygun bir tercihtir. Ancak TBMM’de cereyan eden olağanüstü durumlarda bu kuralını bozarak, çıkmaza giren görüşmelerde, ortaya çıkan tartışmalara son noktayı koymak ve kararlılığını görsel olarak da ifade etmek için üniforma ile gitmiş ve istediği sonucu alarak çıkmıştır. Ata’nın giysi tercihleri, konuyu son derece ciddiye aldığından yanındakilere de sirayet eder. Toplu olarak çekilen fotoğraflarda yanındaki gurubun genelde onunla benzer şekilde giyindiği gözlenir.

Atatürk’ün giyim tarzına gelince, bilindiği üzere biri iş, diğeri boş zaman dünyasını temsil eden iki farklı giyim kültürü vardır. İşyeri giysileri, toplumsal sınıf hiyerarşisini açıkça ortaya koyar ve nasıl giyilmeleri gerektiğini belirleyen kurallar vardır. Boş zaman giysileri, bu tür kurallara tabi değildir. Ata, bu platformda farkını bir kez daha ortaya koyarak bir üçüncü grubu yaratmış, yoğun çalışma temposunun elverdiği ölçüde, sürekli iş takımları kullanmamış; teknede kral Edward’ı karşılarken, o sırada İngiltere’de tekne

kıyafeti olarak popüler olan lacivert bir blazer giymiş. Türk Hava Kurumu ziyaretlerinde, buranın ruhuna uygun kıyafetlerle karşımıza çıkmıştır. Yine yurt gezilerinde gittiği yerin özelliğine ve gittiği mevsime uygun kıyafetlerle, giyim konusundaki eşsiz zevkini her ortamda gözler önüne sermiştir.

Ayrıca 'şapka'dan sonra bir başka toplumsal statü sembolü olan 'takım elbise'lerde de alışılagelen kalıpları kırarak; gerek seçtiği renkler, gerek eklediği ayrıntılarla onları da kişiselleştirmiş ve kendi modasını yaratmıştır. Takım elbise seçimi, devrin de modasına uygun olarak aynı renk ceket ve pantolonlardan oluşmakla birlikte, arada istisnai konbinasyonları da başarıyla taşımıştır. Giysi ve aksesuar seçimleri genel bir değerlendirme ile şöyle yorumlanabilir:

Şapkalar: Şapka, bir sembol olması hasebiyle en çok kullandığı aksesuardır, denilebilir. Şapkanın; kep, kasket, fötr, silindir, vb. olmak üzere giyim tarzına ve giysi rengine göre hemen her çeşidini kullanmıştır.

Gömlekler: Gömlek renklerini asalet ve zarafetin simgesi açık renklerden seçtiği, genelde beyaz ve kırık beyaz kullandığı, 'bebe yaka, şal yaka, gömlek yaka, Ata yaka' olarak anılan ve günümüzde de son derece moda olan yakalarla birlikte; genel tercihi ince pamuklu ve ipek olsa da, gömlek kumaşının cinsini neyin içine giyildiğini dikkate alarak belirlediği gözlenir. Örneğin; spor bir kıyafetle keten, daha resmi bir kıyafetin içinde ipek gibi.

Ceketler: Ceketlerde, devrik yakanın değişik formlarında çift ya da tek düğmeli tercihler söz konusudur. Resmî yemek ve törenlerde, 'frak ve smokin' kuralına sadık kalmıştır. Takım elbiselerde genelde ceketler, pantolonla aynı kumaştan yapılmış; spor ceketlerde ise pantolonla bütünlük oluşturacak şekilde farklı renkler seçilmiştir. Mesela; teknede beyaz gömlek ve pantolon üzerine giydiği lacivert blazer ceket.

Yelekler: Ciddiyet, ağırbaşlılık ve aynı zamanda muhafazakâr tavrın göstergesi yelekler, Ata'nın giyim tarzının belirleyici unsurlarından biridir. Spor kıyafetler de dâhil hemen bütün giysileri yelekle tamamlamış; ucu sivri, ya giydiği takımla aynı renkte ya da takımın rengine uygun kendinden desenli veya düz renk yelekler favorisi olmuştur (Çok bilinen fotoğraflardan birinde görüldüğü üzere kahverengi bir pantolon ceket takımın içine giydiği kahvenin daha açık tonlarında kendinden desenli, ucu sivri yelek gibi). Spor giyindiğinde, bu alışkanlığını süveterlerle devam ettirmiştir. Baklava dilimli spor süveterini gerek fotoğraflardan, gerek o döneme ait görüntülerden hatırlamayan yoktur.

Pantolonlar: Genel tercihi, ceketlerle aynı renk ve kumaştan devrin modasına uygun dar paçalı pantolonlar olmakla birlikte; blazer bir ceketin altında beyaz spor bir pantolon ya da siyah bir ceketin altında boyuna çizgili bir pantolon şeklinde, farklı ve doğru tercihler göze çarpar. Resmî yemek ve tören kıyafetlerinde, yani smokinli olanlarda pantolonların yan taraflarında siyah saten şeritler bulunmaktadır. Türk Hava Kurumu'nda olduğu üzere içinde bulunduğu yerin tabiatına uygun olarak, ucu düğme veya bağcık şeklinde tasarlanan golf pantolonlar da onunla özdeşleşmiştir.

Paltolar: M. Kemal, paltolarla, giyim konusundaki farkını bir kez daha gözler önüne serer. Çünkü insanlar palto konusunda cimri davranır, bir ya da bilemediniz iki

renkte palto ile onlar, eskiyene kadar idare ederken; Ata'nın diğer giysilere olduğu kadar paltolara da önem verdiğine, kıyafetlerine uygun renk, kumaş ve modelde pek çok palto kullandığına, fotoğraflardan tanık oluyoruz. Smokin üzerine, smokinin giyim kuralına ve doğasına uygun olarak giydiği çan kesimli pelerin tarzı siyah ipek kumaştan yapılmış palto, ya da acı yeşil bir takım üzerine yine aynı renkte hazırlanmış kalın kumaştan içi, önü ve yaka çevresi bej tüylü çan kesimli palto gibi. Giydiği takıma, yere uygun olarak çift veya tek düğmeli devrik yakanın farklı formlarında tasarlanmış paltolar, onun zevkini yansıtan önemli unsurlardır. Ayrıca spor kıyafetlerin üzerine spor montlar kullanması da giyim konusunda ne kadar bilinçli olduğunu bir kez daha teyit eder niteliktedir.

Ayakkabılar: Ayakkabılar, gerçek giyim zevkini ortaya koyan sınıf ve statü simgeleridir. Ata'nın ayakkabılarını İstanbul'da Altın Çizme'ye yaptırttığı bilinmektedir. Ayrıca ayakkabıcılığa Altın Çizme'de başlayan Rus asıllı Tanaş Usta* (Athanasi Elefteriadis) Ata'ya yaptığı ayakkabılar sayesinde, Atatürk'ün kunduracısı olarak anılır. Ata'nın ayakkabı tercihi, devrin modası da olan ucu sivri, çoğunlukla bağcıklı ayakkabılardır. Kullandığı botlar da ayakkabılarla aynı şekilde tasarlanmış, sadece boyun kısmı eklenmiştir. Renk tercihi kahverengi ve siyah olup, smokinlerin altına giydiği siyah rugan ayakkabıları unutmamak gerekir.

Çoraplar: Çoraplar, pantolon rengine uygun seçilmiş, golf pantolonların altına ise desenli uzun çoraplar tercih etmiştir.

Kravat ve papyonlar: Bir çeşit saygınlık ve erkeklik simgesi kravatları, spor kıyafetler hariç sürekli kullanmış, kişiliği öne çıkaran bordo tonlarda diagonal çizgili kravatlarla; mavi, kahve kendinden desenli kravatlar tercihleri arasında sıkça yer almıştır. Bazı tören ve yemeklerde giyilen smokinlere uygun olarak kullanılan, siyah ya da beyaz papyonlar dışında; golf kesimli, kemik rengi bir pantolon, gömlek üzerine giyilen üç düğmeli kahve güderi spor ceketin içinde, kahve papyon dikkat çekici, farklı ve hoş bir seçimdir.

Genelde kemik rengi ve beyazın hâkim olduğu, değişik şekillerde yerleştirilen mendiller, altın kol düğmeleri, kravat iğneleri, adının baş harflerinden oluşan armalı ipek fularlar; siyah-beyaz kumaş ya da deri, bazen kürklü eldivenler; siyah, kahve, kemik rengi değişik ağaçlardan baş tarafı oltu veya lüle taşından yapılmış bastonlar ile köstekli saatler, sigaralıklar olmazsa olmaz aksesuarlarındandır. Herhangi bir göz bozukluğu olmamakla birlikte, okurken dinlendirici özellikte bir gözlük kullandığı da bir iki fotoğrafa yansımıştır.

Giysi ve renk seçimleri konusunda Atatürk'ü büyüteç altına aldığımızda, nerede, hangi şekilde ve renkte giyinmesi gerektiğini iyi tespit ederek; her zaman şık olmayı, ilgiyi daima üzerinde toplamayı ve giyim tarzıyla fark yaratmayı, başarmış olduğunu görüyoruz.

Hemen hepsi sonradan renklendirilmiş olsa da mevcut fotoğraflar ve sergilenen giysilerinden hareketle, son derece renkli giyindiği rahatça söylenebilir. Bununla birlikte, giyim kültüründe açık tenli insanların cilt tiplerine uygun olarak, açık renk

*Oya Ayman Ananias, "Atatürk'ün Kunduracısı 'Tanaş Usta' Anlatıyor '12 Numara Çivi Çakar Gibi Baktı", *Popüler Tarih*, S. 12 (2001), s. 74-76.

giysiler giymeleri kuralına bağlı kalarak; beyaz, kırık beyaz, bej tonlarını çokça tercih etmiştir. Ancak belli bir gurubu temsil ettiği, memur rengi olarak bilindiği için lacivert takım elbise ve mavi gömlek gardırobunda yer almaz. Onunla ilgili anılarda, okuduğu nakledilen *Genç Kalınız* adlı kitapta altını çizdiği satırları hatırlarsak; Ata'nın giysi gibi renk seçimlerinde de tesadüflere yer olmadığına bir kez daha şahit oluruz: "Açık renk elbise giyin. Matem elbisesi giyen bir mahzende yaşıyor demektir."

Renklerin, insan psikolojisi üzerindeki etkisi ve giyen kişinin, kişilik yapısı hakkında verdiği ipuçları düşünülürse, hemen her rengi kullanmış ve kendisine yakıştırmış olan Atatürk'ün rengi; genişlik, rahat ve huzur veren, doğru düşünme, olumlu karar verme, derin ve de romantik kişiliği temsil eden, gözleriyle de bütünleşen 'mavi'dir. Çünkü mavi, M. Kemal gibi birleştiren, bütünleştiren, dengeyi, insanlara mutluluk ve huzuru getiren bir özellik arz eder. Her ne kadar spekülâsyona açık da olsa Ata Nirun, bunu "Her insanın bir rengi olduğundan varsayımından yola çıkıldığında, mavi gözlü insanlar, genelde tahrik edici ve teşvik edicidir. Araştırmacılar mavi gözlü insanların olayların nedenlerini görme yönünden güçlü sezgilere sahip olduklarını söylerken mantık güçlerinin kuvvetini de vurgularlar. Mavi gözlü insanlar gerçek bir strateji uzmanıdırlar. Her şeyi önceden uzun uzun planlarlar, yaptıklarından kolay kolay tatmin olmazlar, yeterli bulup duracakları bir yer yoktur." (http://www.hurriyetim.com.tr/astronet/renkler.asp) cümleleriyle destekler.

Sonuç

Giysi ya da giyim kişiliğin aynası, dışa yansıması, göstergeler yoluyla mesaj iletmenin en etkili yolu ve söze dayanmayan iletişimin en güçlü şeklidir.

Dünyada ne kadar insan varsa o kadar kişilik özelliği ve tarz vardır. Her tarz da kendi giyim tarzını yaratır. Bu anlamda Mustafa Kemal Atatürk, Türk'ün bağımsızlık mücadelesine önderlik etmiş, bütün dünyanın gözlerini üzerine diktiği genç Cumhuriyet'in lideri olarak; doğuştan liderlik vasfına ve karizmaya sahip ender insanlardan biridir. Aynı zamanda halkın nabzını iyi tutan, yön veren usta bir iletişimcidir de. Ata, fırsat buldukça gerek yüzerek, gerek kondisyon aleti kullanmak suretiyle vücut formundan, saç tuvaletine, duruşuna kadar hiçbir ayrıntıyı atlamadan azamî dikkat göstermiştir. Sofra adabı, giysi seçimi bir çeşit kültür yansıması olduğu için, yakın çevresiyle birlikte eksiklerini, bir adab-ı muaşeret hocasından ders alacak kadar alçakgönüllü davranarak tamamlamış, kıyafetlerini günümüzde de modanın önemli merkezlerinden biri olarak kabul edilen Paris'te ünlü bir terziye ve yine ünlü bir Alman terziye hazırlatmıştır.

Kendi fiziksel özelliklerini ve ten rengini dikkate alarak ve en doğru şekilde yorumlamak suretiyle, zaman zaman kıyafetlerini de çizen iyi bir stilist olmuş; kendi modasını yaratarak, bu alanda da farkını ortaya koymuştur.

Giyiminin değişmez unsuru olarak zarafetin simgesi kendi tasarladığı ipek gömlekler, kişiliğinin duygusal ve romantik tarafını ortaya koyarken; gömleklerinden, pijamalarına, sigaralıklarından, mendillerine kadar pek çok aksesuarına işlettiği adının baş harflerinden oluşan armalar, detaycı kişiliğini öne çıkarır. Gücün ve kararlılığın simgesi sivri burunlu ayakkabı ve çizmeler; yenilik ve öncülüğün temsilcisi çeşit çeşit

şapkalar, kişiliğini ve tarzını vurgulayan diğer önemli parçalardır.

Kısacası; Mustafa Kemal Atatürk, giyimiyle de bütün dünyanın takdirini toplayan, hâlâ tüm zamanların en iyi giyinen lideri olarak anılan, kullandığı kasket ve "Ata yaka" adıyla bilinen gömlek yakası, günümüzde de moda olan; müzikte notalarla, resimde renklerle yaratılan ahengi amacı doğrultusunda giyim tarzıyla yakalayan olağanüstü bir insandır.

Kaynaklar

Aksu, Şener (1999), "Atatürk Devrimi Sürecinde Kıyafet Devriminin Yeri", *Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu Bildirileri*, İzmit: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 119-128.

Aktaş, Mefaret (2002), "Politikacılar Nasıl Giyiniyor?", http://www.hurriyetim.com.tr/astr. (23. 04. 2003).

Ananias, Oya Ayman (2001), "Atatürk'ün Kunduracısı 'Tanaş Usta' Anlatıyor '12 Numara Çivi Çakar Gibi Baktı", *Popüler Tarih*, S. 12, s. 74-76.

Atatürk, M. Kemal (1989), *Nutuk Söylev Cilt II*., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Barthes, Roland (1999), *Yazı ve Yorum-Roland Barthes'dan Seçme Yazılar*, (Haz. ve Çev. Tahsin Yücel), İstanbul: Metis Yayınları.

Civaoğlu, Güneri (1998), "Çankaya Penceresinden", http://www.milliyet.com.tr /1998/10/29/ yazar/civaoğlu.html. (10. 04. 2003).

Crane, Diana (2003), *Moda ve Gündemleri- Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*, (Çev. Özge Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Davis, Fred (1997), *Moda Kültür ve Kimlik*, (Çev. Özden Arıkan), Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Enninger, Werner (1998), "Giyim", (Çev. Nebi Özdemir), *Millî Folklor*, S. 39, s. 92-96.

Eray, Fatma- Şule Çivitçi (2000), "Giyside Kullanılan Renklerin İnsan Üzerindeki Psikolojik Etkileri", Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, *Mesleki Eğitim Dergisi*, S. 3, s. 63-72. http://www.mef.gazi.edu.tr/ (11.03.2003).

Erden, Attila (1998), *Anadolu'da Giysi Kültürü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Fiske, John (1996), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev. Süleyman İrvan), Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Guıraud, Pierre (1994), *Göstergebilim*, (Çev. Mehmet Yalçın), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

İzgören, Şerif (2004), *Dikkat Vücudumuz Konuşuyor/Türkiye'de Beden Dili, İş Yaşamı ve Renkler*, Ankara: Elma Yayınevi.

Kandiyoti, Deniz (1999), "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmaları Eksik Boyutlar", (Edt: Sibel Bozdoğan-Reşat Kasaba), *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 99-117.

Korkmaz, Alemdar- İrfan Erdoğan (1994), *Popüler Kültür ve İletişim*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

Nirun, Ata (2003), "Renkterapi", http://www.hurriyetim.com.tr/astronet/renkler.asp (25.05.2003)

Oskay, Ünsal (2001), *İletişimin A B C'si*, İstanbul: Der Yayınları.

Özalp, Kazım- Teoman Özalp (1994), *Atatürk'ten Anılar*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Türkçe Sözlük (1988), "Giyim Maddesi", Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 553.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü VI. C.(1993), "Giysi Maddesi", Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 2017.

Yılmez, Mehmet Serhat (2005), "Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka İnkılâbı", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:13, No:1, s.223-232.

Özet

Giyim Kuşamla İlgili Tespitler: Atatürk'ün Giysi Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme

İletişim sadece sözel bir süreç değildir. İletişimde sözel kodlar kadar, giyim gibi görsel kodlar da önemli rol oynar. Dünyada ne kadar insan varsa, o kadar kişilik özelliği ve tarz vardır. Her tarz da kendi giyim tarzını yaratır. İnsanların giysi seçimleri ya da 'giyim tarzı' dediğimiz şey bazı insanlarda entelektüel düzeyleri ve zevkleriyle paralel olarak daha belirgin ve kararlı, bazılarında ise daha silik ve de kararsız bir yapıda kendini gösterir. Ayrıca giysiyi taşıma, giysi yoluyla mesaj iletme boyutunda karizma da göz ardı edilmemesi gereken bileşenlerden biridir. Kısacası giyim kişiliğin aynası, dışa yansıması, göstergeler yoluyla mesaj iletmenin en etkili yolu ve söze dayanmayan iletişimin en güçlü biçimidir. Atatürk'ün giyim tarzı ve giysi tercihlerinin konu edileceği bu yazıda giyim-iletişim bağlantısı, giysinin göstergesel boyutu, renkler ve onların insanda yarattığı psikolojik etkiler üzerinde durularak; Atatürk'ün 'Şapka Kanunu'yla önemini ortaya koyduğu giyim-kuşamla ilgili uygulamalarına kısaca değinilecek, Ata'nın giyim tarzı konusunda anılar, modacıların görüş ve yorumları, fotoğraflar olmak üzere mevcut malzemeden yola çıkılarak bir değerlendirmeye gidilecektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, giysi, iletişim, gösterge, kod, renk.

Abstract

Determinations Related to Clothing: An Assay on the Evalution of Ataturk's Clothing Preference

Communication is not only a verbal process. In communication as well as verbal codes, visual codes such as clothing also play a major role. There are as many personalities and styles as there are people in the world. Style creates its own clothing style. What we call people's clothing preferences or clothing styles are more decisive or discrete paralel to their intellectual level and tastes, whereas it shows itself in a less decisive and less precise sense in others. Also, charisma is one of the factors that should not be ignored as it carries a message by means of clothing. In short, clothing is the mirror of personality and the most effective way to send a message by means of semantics and the most effective means of communication without the use of verbal communication. In this article Ataturk's clothing style and clothing preferences will be investigated, as well as the relation between clothing and communication, the semantics of clothing, colors, and the psychological effects it has on mankind. Ataturk and his application with clothing in relation to the 'hat revolution' will be investigated in brief. There will also be an evolution of Ataturk's clothing style with the materials in hand by means of memories, the views and comments of designers and by the help of photographs.

Keywords: Ataturk, clothing, communication, indicator, code, color.